ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, кандидата психологічних наук, професора, професора кафедри кризової та клінічної психології, в.о. директора навчально-наукового інституту психології Донецького національного університету імені Василя Стуса Оверчук В.А. на дисертаційне дослідження Савельєвої Ірини Володимирівни на тему: «Алекситимія як фактор виникнення ризику суїцидальної поведінки у осіб з депресивними розладами», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – «Психологія»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Дисертаційне дослідження Савельєвої Ірини Володимирівни присвячено важливій та актуальній темі, яка стосується впливу алекситимії на формування ризиків суїцидальної поведінки у пацієнтів із депресивними розладами. Погіршення епідеміологічної ситуації з самогубствами та необхідність удосконалення систем діагностики й профілактики суїцидальної поведінки визначають значущість даної роботи. У дисертації авторка вдало поєднала теоретичний аналіз проблеми з емпіричним дослідженням, що дало змогу виявити причинно-наслідкові зв'язки між рівнем алекситимії, агресивними тенденціями та суїцидальною поведінкою. Це сприяє поглибленню розуміння механізмів, які впливають на емоційну регуляцію пацієнтів із депресією, та створенню умов для розробки більш ефективних методик профілактики.

Робота має чітку структуру, складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Матеріал викладено послідовно, логічно.

У *вступі* висвітлено актуальність і сучасний стан дослідження проблеми вдосконалення профілактичної, діагностичної та психотерапевтичної роботи з пацієнтами із депресивними розладами, які мають суїцидальний ризик. Особливу увагу приділено аналізу ролі алекситимії як ключового фактора, що впливає на формування суїцидальної поведінки. У вступі також визначено мету, завдання, об'єкт і предмет

дослідження, що логічно пов'язані з його загальною тематикою та структурою. Чітко окреслено основні етапи реалізації дослідження, обґрунтовано вибір методів і методик, використаних для досягнення поставлених завдань, що забезпечує прозорість і наукову обґрунтованість роботи.

У *першому розділі* «Теоретичні підходи у дослідженні концепції алекситимії як фактору виникнення ризику суїцидальної поведінки у осіб з депресивними розладами» авторкою здійснено ґрунтовний аналіз концепції алекситимії, її місця в контексті депресивних розладів і суїцидальної поведінки. У розділі визначено основні напрямки дослідження алекситимії та її впливу на формування суїцидального ризику. У роботі детально розкрито механізми взаємодії між емоційною дисрегуляцією, агресивними проявами та суїцидальними тенденціями. У роботі теоретично обґрунтовано важливість вивчення алекситимії як феномену, що значно впливає на здатність пацієнтів до емоційної саморегуляції та формує основу для розвитку суїцидальної поведінки. На позитивну оцінку заслуговує теоретична модель, розроблена авторкою, яка дозволяє диференційовано оцінювати ризики, пов'язані з емоційною дисрегуляцією та алекситимією, у пацієнтів із депресією. Ця модель є важливим методологічним внеском у вдосконалення підходів до діагностики та психотерапії суїцидальних тенденцій.

У *другому розділі* «Матеріали та методи дослідження суїцидальної поведінки у осіб з депресивними розладами» обґрунтовано актуальність комплексної оцінки суїцидального ризику у пацієнтів із депресивними розладами, що сприяє підвищенню ефективності діагностики та терапевтичних втручань. Авторкою представлено загальний дизайн дослідження, який структурно охоплює всі етапи наукового пошуку, та сформульовано основні експериментальні гіпотези, що відповідають меті й завданням роботи. Розділ обґрунтовує методологічну базу дослідження, яка базується на використанні валідних та надійних психодіагностичних інструментів, ці інструменти забезпечують високий рівень об'єктивності,

надійності та репрезентативності отриманих даних, що є важливим для досягнення валідних і статистично обґрунтованих результатів. Другий розділ чітко демонструє зв'язок між теоретичною базою дослідження та емпіричними методами, що підкреслює системність і методологічну послідовність роботи.

У *третьому розділі* «Результати емпіричного дослідження алекситимії як фактору виникнення ризику суїцидальної поведінки у осіб з депресивними розладами» представлено детальний план реалізації кожного з етапів дослідження, а також здійснено загальний описовий аналіз отриманих емпіричних даних. Дослідження проводилося на вибірці пацієнтів із депресивними розладами, що забезпечило репрезентативність результатів. Аналіз отриманих даних підтвердив існування причинно-наслідкового зв'язку між рівнем алекситимії, агресивними проявами та ризиком виникнення суїцидальної поведінки.

Ці результати є важливим внеском у розуміння психологічних механізмів, які впливають на формування суїцидальних тенденцій у осіб із депресією, а також створюють підґрунтя для подальшої розробки ефективних терапевтичних інтервенцій.

Висновки дисертаційної роботи є чітко сформульованими, акумулюють зміст трьох розділів роботи відповідно до поставленої мети та завдань, визначають перспективи подальших наукових досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*: - обґрунтовано роль алекситимії як предиктора суїцидальної поведінки в пацієнтів із депресивними розладами; запропоновано концептуальну модель, яка інтегрує когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти алекситимії як предиктора суїцидальної поведінки; поглиблено уявлення про кореляційні зв'язки між алекситимією, агресивними тенденціями та порушеннями менталізації; розроблено концептуальну модель взаємозв'язків цих факторів, що сприяє розумінню суїцидальної поведінки; емпірично підтверджено, що

агресивність виступає посередником у взаємодії між емоційною дисрегуляцією та суїцидальними намірами.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що теоретично обґрунтовано зв'язок між алекситимією та схильністю до суїцидальної поведінки, з урахуванням агресивних тенденцій та розкрито психологічні механізми їх формування алекситимічних труднощій через порушення розвитку менталізації.

Практичне значення дослідження полягає у сфері вдосконалення діагностики та профілактики суїцидальної поведінки. Розроблені методики дозволяють ефективно диференціювати пацієнтів із високим суїцидальним ризиком, а також адаптувати психотерапевтичні підходи для корекції емоційних дефіцитів. Запропоновані інструменти та рекомендації можуть бути використані для створення спеціалізованих терапевтичних програм, спрямованих на зниження рівня алекситимії та покращення емоційної регуляції; виявлення пацієнтів із високим ризиком суїцидальних спроб на основі аналізу їхніх емоційних, когнітивних та поведінкових характеристик; навчання клінічних психологів і психотерапевтів специфічним методикам роботи з пацієнтами, які мають підвищений суїцидальний ризик.

Результати дослідження знайшли повне відображення у 9 публікаціях, з них 4 статті у наукових фахових виданнях та 5 тез доповідей. Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України до підготовки докторів філософії.

Позитивно оцінюючи зміст і основні результати, науково-теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження, вважаємо за потрібне висловити деякі зауваження та пропозиції:

1. У дисертації значна увага приділяється емоційним і когнітивним аспектам, пов'язаним із суїцидальними ризиками. Водночас недостатньо висвітлено: як можуть проявлятися емоційні порушення, окрім агресивних тенденцій, у контексті суїцидальних ризиків, яка роль

інших емоційних чинників, зокрема тривоги, сорому, провини чи апатії, у формуванні цих ризиків.

2. У роботі було б доцільно детальніше проаналізувати: яким чином депресивні розлади різного ступеня тяжкості впливають на клінічний перебіг суїцидальної поведінки.
3. Потребує уточнення питання про роль агресивних тенденцій у формуванні суїцидальних ризиків: чи є вони обов'язковою умовою для їх виникнення, чи, натомість, відіграють лише допоміжну роль, які інші чинники, такі як внутрішня фрустрація або соціальна ізоляція, можуть виступати детермінантами суїцидальної поведінки.
4. Для підвищення точності діагностики ризиків було б доцільно з'ясувати: чи існують відмінності у впливі первинної та вторинної алекситимії на формування ризику суїцидальної поведінки, які сучасні методи діагностики алекситимії можуть бути використані для оцінки таких ризиків.

Однак, зазначені зауваження та пропозиції принципово не знижують якості дисертаційного дослідження, мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Савельєвої Ірини Володимирівни.

Загальний висновок: Дисертаційна робота Савельєвої Ірини Володимирівни на тему «*Алекситимія як фактор виникнення ризику суїцидальної поведінки у осіб з депресивними розладами*» є самостійним, завершеним науковим дослідженням.

Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість та вірогідність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи можемо стверджувати, що робота Савельєвої І.В. *«Алекситимія як фактор виникнення ризику суїцидальної поведінки у осіб з депресивними розладами»* написана на високому науково-теоретичному рівні, відповідає галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія та

вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40 «Про затвердження вимог оформлення дисертацій» (зі змінами), «Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44; зі змінами від 21.03.2022 року), а її авторка Савельєва Ірина Володимирівна, безумовно, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

доктор економічних нак,
кандидат психологічних наук, професор,
професор кафедри кризової та клінічної психології,
в.о. директора навчально-наукового інституту психології
Донецького національного університету
імені Василя Стуса В.А. Оверчук